

ВИБОРЧІ ПРАВА У СИСТЕМІ СУБ'ЄКТИВНИХ ПУБЛІЧНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ

Моршинін Є. В.

ВСТУП

Виборчі права є невід'ємною складовою конституційно-правового статусу людини у сучасному суспільстві. Дотримання виборчих прав людини вимагається як на рівні національних державних інституцій, так і на рівні міжнародному рівні. Право обирати та бути обраним безпосередньо закріплено у статті 21 Загальної декларації прав людини 1948 року (Загальна декларація прав людини, 1948), де визначено, що здійснення виборів має відповідати засадам періодичності, загальності та рівності волевиявлення. Демократичні вибори – це вибори, що не були сфальсифіковані, які були проведені із дотриманням вимоги про таємність голосування чи за допомогою інших форм, що дозволяють реалізувати свободу виборчого процесу. Організація та проведення демократичних виборів є безумовним критерієм легітимності здійснення публічно-управлінських функцій суб'єктами владних повноважень. Положеннями Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року¹ відбулася деталізація виборчих прав особи.

При цьому доволі фрагментарним є визначення концептуальних засад розуміння системи суб'єктивних публічних прав людини, та місця в ній виборчих прав особи. Науково-теоретичні дослідження представників юридичної науки зосереджуються на визначенні специфіки врегулювання виборчих спорів, чому присвячені праці В. М. Бевзенка, О. Ю. Иванченка, С. В. Кальченка, С. В. Ківалова, Ю. Б. Ключковського, М. І. Козюбри, Р. О. Куйбіди, О. М. Пасенюка, Є. В. Сердюка, М. І. Смоковича та ін. Зокрема, у дослідженнях Ю. Б. Ключковського та М. І. Смоковича обґрунтований підхід, що підкреслюють недоцільність застосування категорії «право бути обраним», що свідчить про її безумовність, тоді як виборчий процес має гарантувати наявність реальної альтернативи волевиявлення².

---

¹ Zahalna deklaratsiia prav liudyny (1948) [The Universal Declaration of Human Rights], prinyiata Heneralnoiui Asambleieiu OON. URL: <http://kr-admin.gov.ua/mol/molod/2.pdf>

² Смокович М. І. Правове регулювання розгляду виборчих спорів: теоретичний та практичний аспекти: монографія. К.: Юрінком Інтер, 2014. 576 с. С. 155; Ключковський Ю. Б. Виборчі системи та українське виборче законодавство: монографія. К.: Час Друку, 2011. С. 23–26.

Однак розуміння системи суб'єктивних публічних прав людини, місця в її структурі виборчих прав є відносно новим для сучасної юриспруденції, що визначає актуальність даного дослідження.

Метою статті визначено здійснення характеристики виборчих прав як складової системи суб'єктивних публічних прав приватної особи.

1. Система суб'єктивних публічних прав приватної особи

Дискусійність розуміння категорії суб'єктивних публічних прав приватної особи є підставою для формування цілої системи критеріїв здійснення їх класифікації³. Надзвичайна розгалуженість системи суб'єктивних публічних прав приватної особи передусім пов'язується із неоднозначністю форм взаємодії індивідів і держави, громадських організації та адміністративних органів.

Очевидно, в системі наукового пізнання метод класифікації, метод узагальнення відноситься до методів, що дозволяють визначити сутність досліджуваного явища, є базисом для проведення емпіричних наукових розробок, певним інструментарієм із впорядкування знань. Необхідно розуміти під категорією «класифікація» як узагальнення певних предметів окремого роду за сутнісними критеріями, що своїм результатом дозволяє встановити їх особливості серед суміжних предметів (речей чи інших об'єктів того ж роду)⁴.

Класифікація як метод наукового пізнання є ефективним гносеологічним засобом, застосування якого сприяє реалізації функції узагальнення знань, опису та характеристики досліджуваного об'єкта, керівних принципів побудови наукових концепцій та теорій⁵.

Проведення класифікації суб'єктивних публічних прав приватної особи вирішує передусім задачу із забезпечення ефективності функціонування механізму взаємодії суб'єктів публічно-управлінських відносин, досягнення задоволення їх потреб і інтересів, захисту прав приватної особи від вчинення правопорушень у визначеній сфері.

В. К. Колпаков обґрунтовує, що загально визнаним, хрестоматійним є поділ прав особи на права людини та права громадянина України, що закріплено і відповідно до положень Конституції України⁶. Натомість В. Я. Лазур підкреслює, що така класифікація не здатна відобразити

---

³ Винницький А. В. Учение о субъективных публичных правах vs «государственно-управленческого подхода» в науке. *Право и политика*. 2018. № 12. С. 31.

⁴ Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень : навчальний посібник. 3-є вид., перероб. і допов. К. : ВД «Професіонал», 2005. С. 152.

⁵ Чуб А. В. Концепція суб'єктивних публічних прав приватної особи: адміністративно-правовий аспект : дис. ... д.ю.н. : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. С. 125–127.

⁶ Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен : монографія. К. : Юрінком Інтер, 2004. С. 158–159.

специфіку публічно-управлінських правовідносин⁷. Крім того однією із негативних характеристик такої класифікації є доволі високий рівень її абстрактності, що не здатно належним чином задовольнити рівень її практичної затребуваності.

Акцент у бік необхідності розмежування категорій правоздатності та дієздатності здійснюється у дослідженнях Ю. С. Разметаєвої, що дозволило вченій класифікувати права людини за такими критеріями, як час виникнення, характер суспільних відносин, предмет правового регулювання, рівень каузальності можливих форм діяльності правомочного суб'єкта, способи реалізації, допустимість застосування правообмежувальних засобів⁸.

У наукових працях Л. В. Ковалю обґрунтовується доцільність узагальнення прав особи залежно від її соціального статусу⁹, що дозволило обґрунтувати природний та позитивний характер їх набуття.

Залежно від змісту системи прав та свобод приватної особи суб'єктивні публічні права приватної особи, за міркуваннями Ю. П. Битяка та В. В. Зуя, до її структури входять такі права, як: 1) право на участь у державному управлінні і соціально-політичній активності: на державну службу, внесення пропозицій, одержання необхідної інформації і документів у встановленій формі, проведення зборів, мітингів, демонстрацій, створювати суспільні об'єднання або входити до їх складу та ін.; 2) право на одержання допомоги від відповідних компетентних організацій: на медичну, санітарно-епідеміологічну допомогу, безкоштовне користування певними благами (бібліотеками, парками та ін.), користування транспортом, одержання платних і інших послуг; 3) право на захист: в адміністративному порядку (адміністративна скарга, адміністративно-юрисдикційне виробництво), судовому порядку (скарга, позов), особисто громадянином (необхідна оборона)¹⁰.

Залежно від ступеня налагодженості взаємодії органів державної влади та місцевого самоврядування В. Я. Лазур виділяє такі підгрупи прав та свобод людини, як: «права і свободи, як реалізуються громадянами та іншими фізичними особами за умови їх активної участі у публічному управлінні; права і свободи, що потребують наявності сприяння інститутів публічної влади; права і свободи, що гарантуються

---

⁷ Лазур Я. В. Забезпечення прав і свобод громадян в сфері публічного управління : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. К., 2011. С. 80.

⁸ Разметаева Ю. С. Права людини у системі інститутів громадянського суспільства: аксіологічний вимір. *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць*. О. : Юрид. літ., 2008. Вип. 40. С. 310–313.

⁹ Коваль Л. В. Адміністративне право: курс лекцій. К. : Вентурі, 1996. С. 76–77.

¹⁰ Битяк Ю. П., Зуя В. В. Административное право Украины. Общая часть : учебн. пос. Х. : ООО «Одиссей», 1999. С. 74–75.

адміністративно-правовим захистом органів держави; права і свободи, що реалізуються за сприяння громадських організацій; права і свободи, які реалізуються громадянами, які виконують функції представників органів державної влади та місцевого самоврядування»¹¹. Отже, доцільно зробити висновок, що окрему групу суб'єктивних публічних прав складають управлінські права приватної особи, в тому числі шляхом реалізації таких можливостей, як організація проведення зборів, мітингів, демонстрацій і інших публічних заходів (ст. 39 Конституції України), об'єднання для захисту своїх інтересів (ст. 36), звернення особисто чи колективно до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів (ст. 40), відшкодування за рахунок держави, чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень (ст. 56) тощо¹².

Здійснення суб'єктивних публічних прав приватної особи, на думку В. Я. Лазура, вимагає запровадження ефективної системи гарантій, реалізація яких дозволяє забезпечити їх охорону, захист та відновлення. До системи гарантій здійснення суб'єктивних публічних прав приватної особи у випадку їх порушення відноситься, зокрема, закріплення імперативу забезпечення рівності права особи на захист, недопустимість проявів будь-якої дискримінації, обґрунтованість підстав застосування обмеження волі особи, в тому числі застосування арешту, депортації тощо. Цікавим є підхід І. О. Іерусалімової¹³, яка до системи гарантій здійснення суб'єктивних публічних прав приватної особи віднесла також систему захисту прав споживачів¹⁴, прав користувачів телекомунікаційного зв'язку¹⁵, прав споживачів освітянських послуг¹⁶ тощо.

---

¹¹ Лазур Я. В. Забезпечення прав і свобод громадян в сфері публічного управління : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. К., 2011. С. 78–79.

¹² Ibid. С. 80–81.

¹³ Іерусалімова І. О. Механізм адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2006. С. 42.

¹⁴ Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 30. Ст. 379.

¹⁵ Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.

¹⁶ Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 37–38. Ст. 2004.

До системи гарантій здійснення суб'єктивних публічних прав необхідно віднести створення дієвого механізму доступу до інформації про діяльність та результати діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування¹⁷.

Я. В. Лазур серед системи гарантій реалізації суб'єктивних публічних прав приватної особи виокремлюються також система гарантій захисту публічних службовців¹⁸.

Залежно від функціонального змісту суспільних відносин суб'єктивні публічні права приватної особи М. М. Тищенко поділяє на регулятивні права особи та охоронні права особи (наприклад, право ознайомлюватися з матеріалами, давати усні і письмові пояснення, заявляти клопотання, користуватися при розгляді справи юридичною допомогою тощо)¹⁹.

А. В. Чуб обґрунтовує доцільність здійснення класифікації суб'єктивних публічних прав приватної особи за такими критеріями, як: носій суб'єктивного публічного права, обсяг дієздатності, сфера правового застосування, зміст управлінських правовідносин, характер способу та форми захисту порушеного права, що дозволило вченому запропонувати власну теоретичну модель їх системи, де структурно виокремлено суб'єктивні публічні виборчі права, суб'єктивні публічні екологічні права, суб'єктивні публічні управлінські права, суб'єктивні публічні сервісні права, суб'єктивні публічні майнові права²⁰. Запропонована вченим конструкція дозволяє вирішити задачу системного комплексного підходу до розуміння категорії «суб'єктивні публічні права приватної особи».

До підсистеми суб'єктивних публічних виборчих прав приватної особи відносяться: право свободи реалізації політичної волі шляхом утворення відповідних об'єднань; активне та пасивне виборчі права (тобто право обиратися та право бути обраним); право на реалізацію свободи мирних зібрань²¹. До речі, реалізація останнього в Україні ускладняється відсутністю нормативно закріпленого механізму його

---

¹⁷ Іерусалімова І. О. Механізм адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2006. С. 54.

¹⁸ Лазур Я. В. Забезпечення прав і свобод громадян в сфері публічного управління : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. К., 2011. С. 82–83.

¹⁹ Тищенко Н. М. Гражданин в административном процессе. Х. : «Право», 1998. С. 106.

²⁰ Чуб А. В. Концепція суб'єктивних публічних прав приватної особи: адміністративно-правовий аспект : автореф. ... д.ю.н. : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. С. 23.

²¹ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

здійснення. Своєрідною гарантією реалізації права на свободу мирних зібрань варто віднести конституційну норму про те, що необхідним є дотримання своєчасного сповіщення органів державної влади та місцевого самоврядування про намір проведення мирного зібрання²². Такий висновок підтверджується результатами судової практики розгляду спорів, де предметом захисту право особи на свободу мирних зібрань. Так, у справі «Веренцов проти України» Європейський Суд з прав людини у рішенні від 11 квітня 2013 року, де закріплено, що в Україні є відсутнім нормативний механізм реалізації права особи на свободу мирних зібрань²³.

2. Адміністративна сервісність як принцип функціонування системи суб'єктивних публічних прав приватної особи

Система суб'єктивних публічних сервісних прав, дослідження її складових вимагає пошуку відповідей на питання встановлення їх сутності. Визначення сутності такої категорії суб'єктивних публічних прав вимагає здійснення дослідження поняття «адміністративна сервісність» як принципу впровадження концепції «good governance».

Ідея сервісності як основоположна засада розбудова системи функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні вперше на нормативному рівні була закріплена відповідно до положень Концепції адміністративної реформи 1998 року²⁴, де було обґрунтовано доцільність перегляду підходів до розуміння змісту управлінської діяльності та трансформації командо-адміністративного ладу на структуру публічно-сервісної держави. Як зазначає Н. П. Побережна²⁵, пріоритетним змістом функціонування органів державної влади та місцевого самоврядування є не видання адміністративних актів примусового характеру, а передусім адміністративних актів обслуговуючого характеру, що визначає сутність сервісної діяльності.

Встановлення сутності адміністративно-сервісної держави неодноразово ставало предметом досліджень таких вчених, як В. М. Бевзенко,

---

²² Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

²³ Справа «Веренцов проти України»: Рішення Європейського Суду з прав людини від 11 квітня 2013 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_945#Text

²⁴ Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні: Указ Президента України від 22 липня 1998 року № 810/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text>

²⁵ Побережна Н. П. Мета забезпечення позову в сфері публічно-правових відносин. *Правові новели*. 2020. № 12. Т. 3. С. 76–82; Побережна Н. П. Забезпечення адміністративного позову як спосіб захисту прав та інтересів фізичних і юридичних осіб: автореф. ... к.ю.н. : 12.00.07. Дніпро, 2021. 20 с.

Р. С. Мельник²⁶, Л. О. Золотухіна²⁷, Є. О. Легеза²⁸, Т. О. Коломоєць²⁹, В. В. Кудря³⁰, О. І. Миколенко³¹ та ін.

Започаткування ідеї побудови української держави на принципах сервісності здійснення управлінських функцій пов'язується із ХІХ ст. Зокрема, у наукових філософських трактатах Богдана Кістяківського було доведено необхідність створення ефективного базису для здійснення прав та свобод, що пов'язується із наданням «позитивних державницьких послуг» органами державної влади³².

На певний проміжок часу ідея сервісності сучасної держави була забута, та відродилась лише у 70-х роках ХХ ст. Так, Д. Кілінг у своєму дослідженні «Management in Government» підкреслював, що реалізація засад публічного адміністрування (public administration) визначається як найбільш ефективний засіб досягнення стратегічних державницьких задач, цілей та функцій³³.

Ідея сервісності вже незалежної України була висловлена одним із перших В. Б. Авер'яновим³⁴. Саме у дослідженнях В. Б. Авер'янова фактично відбулося теоретичне концептуальне обґрунтування змісту та структурного функціонального наповнення етапів реалізації адміністративної реформи, визначено її основоположні засадничі ідеї³⁵.

Такий підхід до розуміння змісту адміністративної реформи було підтримано у подальших науково-теоретичних дослідженнях. Відповідно до наукових здобутків досліджень, проведених М. Пасальським, було обґрунтовано доцільність розуміння публічно-управлінських правовідносин як суспільних відносин, що виникають, змінюються та

---

²⁶ Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право : навч. посібник. за заг. ред. Р. С. Мельника. Київ : Ваіте, 2014. 376 с.

²⁷ Золотухіна Л. О. Поняття та класифікація адміністративних правовідносин. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 115–117. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2019/32.pdf

²⁸ Легеза Є. О. Теорія публічних послуг: адміністративно-правова складова: монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. 452 с.

²⁹ Коломоєць Т. О. Управлінські послуги в контексті взаємовідносин особи й органів місцевої влади в Україні: концептуальний і нормативний аспекти. *Актуальні проблеми державного управління*. 2002. Вип. 7. С. 178–182.

³⁰ Кудря В. В. Види проваджень за зверненнями громадян до органів виконавчої влади та адміністративні (управлінські) послуги. *Право України*. 2006. № 1. С. 12–15.

³¹ Миколенко А. И. Административный процесс и административная ответственность в Украине : учебное пособие. Х. : Одиссей, 2004. 270 с.

³² Кістяковський Б. А. Государство правовое и социалистическое. *Вопросы философии*. 1990. № 6. С. 141–159, 84.

³³ Keeling D. *Management in Government*. London : Allen & Unwin, 1972. С. 243.

³⁴ Авер'янов В. Б. Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право. Київ : Юстиніан, 2007. С. 243–244.

³⁵ Ibid.

припиняються у сфері організації діяльності структури системи органів державної влади, місцевого самоврядування, інших соціальних інституцій, функціонування громадських організацій та об'єднань, життєдіяльності окремих фізичних осіб, що взаємодіють задля досягнення балансу дотримання балансу приватних (внутрішньо національних) та публічних (зовнішніх) інтересів³⁶. Отже, публічно-управлінські відносини – це відносини, які характеризують діяльність владних суб'єктів як діяльність «служіння народу»³⁷.

З врахуванням зазначеного публічно-управлінських відносини мають розумітися як дуальне поєднання внутрішніх організаційних правовідносин, так і зовнішньої структурної діяльності адміністративних органів із здійснення функцій держави.

Публічно-управлінські суспільні відносини мають визначатися як сукупність правовідносин у сфері реалізації владного впливу правомочними суб'єктами (органами державної влади, органами місцевого самоврядування, а також – в окремих випадках, встановлених чинним законодавством України, юридичними особами приватного права), що втілюється у вжитті певних необхідних методів та засобів задля забезпечення балансу приватного та публічного інтересів³⁸.

Реалізація концепції «good governance», трансформації публічно-управлінських відносин відтак пов'язується безумовно із переглядом змісту взаємовідносин між державою та людиною задля досягнення потреб та інтересів осіб приватного та публічного права на засадах соціального партнерства, що визначається як одна із ознак розбудови держави, керуючись принципами адміністративної сервісності. Досягнення на міжнародному нормативному рівні реалізації концепції публічного адміністрування (управління), що пов'язується із прийняттям Резолюції Комітету Міністрів Ради Європи 77 (31), схваленої 28 вересня 1977 р., де закріплено особливості здійснення адміністративних процедур, що дозволяє задля уникнення проявів суб'єктивізму у прийнятті управлінських рішень в цілому, і зокрема, процедури ухвалення адміністративного акта³⁹.

---

³⁶ Пасальський М. Концепція публічного управління у сучасній юридичній науці. *Юридична Україна*. 2015. № 7–8. С. 15–18.

³⁷ Ibid.

³⁸ Андрійко О. Ф. Державний контроль на етапі реформування. Наукові засади вирішення організаційно-правових проблем адміністративної реформи в Україні : наукова доповідь / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького, 1999. С. 27–35; Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К. : Вид. дім «Ін-Юре», 2002. С. 54.

³⁹ Туркова О. К. Сервісна спрямованість надання адміністративних послуг в Україні: процедурні аспекти. *Право і суспільство*. 2015. № 5.2 (3). С. 189–194.

Комплексне відображення концепції публічного адміністрування («good administration») пов'язується із прийняттям Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи – CM/Rec (2007) 7 від 20 червня 2007 р., де закріплено такі принципи публічно-управлінських відносин, як: «законність, рівність, безсторонність, пропорційність, правова визначеність, прийняття рішення в розумні строки, участь, повага до приватного життя, прозорість»⁴⁰.

3. Виборчі права як складова системи суб'єктивних публічних прав приватної особи

Як встановлено вище сутність публічно-правових правовідносин, їх структурного змісту є нормативно-правовий механізм гарантій, засобів, способів забезпечення реалізації та захисту суб'єктивних публічних прав та інтересів приватної особи, що полягає у реалізації особою можливостей доступу до інформації про діяльність адміністративних органів, здійснення виборчих права, управління та користування публічним майном тощо.

Очевидно, що специфічними ознаками публічно-управлінських правових відносин є наявність спеціального суб'єкта. Учасниками публічно-управлінських правових відносин завжди виступають органи державної влади та місцевого самоврядування, функціонування яких має відповідати меті задоволення реалізації та захисту суб'єктивних прав та інтересів приватної особи у балансі інтересів держави, суспільства та людини⁴¹. Адміністративна сервісність є пріоритетною характеристикою публічно-управлінських правовідносин⁴².

Суб'єктивні публічні права приватної особи, їх система складається із таких структурних елементів, як суб'єктивні публічні екологічні права, суб'єктивні публічні сервісні права, суб'єктивні публічні управлінські права, суб'єктивні публічні майнові права та суб'єктивні публічні виборчі права⁴³.

---

⁴⁰ Рекомендація CM/Rec(2007)14 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам (Щодо створення та діяльності неурядових організацій). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_937#Text

⁴¹ Барліт А. Ю. Суб'єктивні публічні права як складова адміністративно-правового статусу приватної особи. *Вісник Запорізького національного університету. Серія Юридичні науки*. 2020. № 3. С. 70–77.

⁴² Замрига А. В. «Адміністративна сервісність» як ознака діяльності публічної адміністрації у сфері адміністративно-правового забезпечення господарської діяльності в Україні. *Правова позиція*. 2019. № 3. С. 31–39.

⁴³ Чуб А. В. Теорія суб'єктивних публічних прав приватної особи в умовах сучасного розвитку науки адміністративного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 6. С. 164–166. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-6/40>

Дослідження суб'єктивних публічних виборчих прав приватної особи визначається як проблема міждисциплінарного характеру, опис якої вимагає аналізу результатів наукових розробок як з теорії держави і права, конституційного права (де виділяються праці таких вчених, як А. М. Колодій⁴⁴, О. В. Петришина⁴⁵, П. М. Рабіновича⁴⁶, С. С. Сливки⁴⁷, В. І. Співака⁴⁸, М. О. Фокіна⁴⁹ та ін.), так із галузевих юридичних наук, зокрема науки адміністративного права та процесу, де виділяються праці С. В. Ківалова⁵⁰, В. К. Колпакова⁵¹, Р. О. Куйбіди⁵², М. І. Смоковича⁵³, М. І. Цуркана⁵⁴ та ін.

Прийняття Виборчого кодексу України не вирішило проблеми встановлення сутності категорій «суб'єктивні публічні права» та «виборчі права» (або ж «суб'єктивні публічні виборчі права»)⁵⁵.

---

⁴⁴ Колодій А. М. Розуміння «демократії» та забезпечення прав людини на шляху до європейської інтеграції України. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2008. № 4. С. 41–46.

⁴⁵ Загальна теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищих навч. закл. / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПРН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПРН України О. В. Петришина. Х. : Право, 2011. 584 с.

⁴⁶ Рабінович П. М. Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальне поняття, класифікація. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 1. С. 19–26.

⁴⁷ Сливка С. С. Предмет проблем філософії права. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки*. 2014. № 810. С. 94–104

⁴⁸ Співак В. І. Правова культура виборів в Україні: теорія і практика : монографія / за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2006. 156 с.

⁴⁹ Фокіна М. О. Права і свободи людини як об'єкт конституційно-правового регулювання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 2016. 20 с.

⁵⁰ Ківалов С. В. Вибірчий спір як різновид публічно-правового спору. *Наукові праці НУ ОЮА*. 2010. № 7. С. 7–19.

⁵¹ Колпаков В. К. Предмет адміністративного права: поняття, структура і система адміністративно-правових відносин. В кн. «Питання адміністративного права». Кн. 2 / відп. за вип. Н. Б. Писаренко. Х. : ООО «Оберіг», 2018. С. 8–25.

⁵² Куйбіда Р. О. Особливості окремих категорій адміністративних справ. Основи адміністративного судочинства та адміністративного права : навч. посіб. / за заг. ред. Р. О. Куйбіди, В. І. Шишкіка. К. : Старий світ, 2006. 576 с. С. 405–406.

⁵³ Смокович М. І. Правове регулювання розгляду виборчих спорів: теоретичний та практичний аспекти: монографія. К. : Юрінком Інтер, 2014. 576 с. С. 4–19.

⁵⁴ Цуркан М. І. Проект Адміністративного процесуального кодексу України з точки зору усунення процедурних проблем при вирішенні виборчих спорів. *Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Вибори і референдуми в Україні: законодавче забезпечення, проблеми реалізації та шляхи вдосконалення»*. Київ, 13–15 листопада 2002 року (доповіді, виступи, рекомендації). К. : Нора-друк, 2003. С. 279–285.

⁵⁵ Вибірчий кодекс України : Закон України від 19 грудня 2019 року № 396-ІХ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>

Втім надзвичайно важливе значення для розбудови системи органів публічного управління на засадах «good governance» має встановлення сутності та ознак виборчих прав, дослідження напрямів оптимізації механізму їх забезпечення, що підтверджується і рішенням ЄСПЛ у справі «Намат Алієв проти Азербайджану» (Case of Namat Aliyev v. Azerbaijan)⁵⁶.

Проведення виборів є надзвичайно важливим процесом легітимізації діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, що є складовою системи суб'єктивних публічних прав приватної особи, закріплених на міжнародному рівні. Зокрема, відповідно до положень ч. 3 ст. 21 Загальної декларації прав людини 1948 року, де закріплено, що: «воля народу повинна бути основою влади уряду; ця воля має виявлятися у періодичних і нефальсифікованих виборах, які необхідно проводити за умови загального і рівного виборчого права шляхом таємного голосування або через рівнозначні форми, що забезпечують свободу голосування»⁵⁷.

Відповідно до положень ст. 38 Конституції України визначено, що реалізація та захист виборчих прав громадян пов'язується із застосуванням складної сукупності актів виборчого законодавства України⁵⁸.

Розуміння необхідності забезпечення ефективності реалізації суб'єктивних публічних виборчих прав є складовою декларування демократичних засад розбудови системи публічного управління, що полягає у наділенні кожного громадянина України правом обирати чи бути обраним⁵⁹. Згідно із положеннями статті 38 Конституції України громадяни мають право «вільно обирати і бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування». Також до системи суб'єктивних публічних виборчих прав відноситься право особи на участь в референдумі, що особливо актуалізується у зв'язку із необхідністю його проведення як складової врегулювання воєнного збройного конфлікту між Росією та Україною⁶⁰.

---

⁵⁶ Case of Namat Aliyev v. Azerbaijan. URL: <http://cmiskp.echr.coe.int/tpk197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=Namat%20%7C%20Aliyev&sessionid=6477&skin=hudoc-en>

⁵⁷ Загальна декларація прав людини 1948 р., прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року. URL: <http://kr-admin.gov.ua/mol/molod/2.pdf>

⁵⁸ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

⁵⁹ Alla Basalaieva, Yuliia Leheza. Constitutional review in the system of protecting the electoral rights of Ukrainian citizens : status and perspectives of regulatory base development. *Journal of Law and Political Sciences. Scientific and Academy Journal*. 2020. Vol. 23. Issue 2/B/. P. 190–215.

⁶⁰ Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Здійснення виборчих прав відбувається поетапно. Так, стадіями виборчого процесу в Україні є: 1) складання списків виборців, їх перевірка та уточнення; 2) утворення одномандатних виборчих округів; 3) утворення виборчих комісій; 4) висування та реєстрація кандидатів на політичні посади; 5) проведення передвиборної агітації; 6) голосування (у тому числі за необхідності у декілька етапів); 7) підрахунок голосів виборців та встановлення підсумків голосування і результатів виборів; 8) реєстрація обраних кандидатів на політичні посади; 9) припинення повноважень виборчих комісій (ст.79, 137, 196 Виборчого кодексу України).

У дисертаційному дослідженні А. В. Басалаєва встановлено, що проблемами реалізації та захисту суб'єктивних публічних виборчих прав є: багатовекторність структурного змісту деліктів, що пов'язуються із порушенням виборчих прав; вжиття заходів психологічного впливу стосовно виборців шляхом порушення стандартів проведення передвиборчої агітації; застосування відповідних важелів адміністративного впливу на місцевому та загальнонаціональному рівнях під час проведення виборчого процесу, що негативно відображується на забезпеченні чесності та прозорості виборів; створення перешкод у здійсненні пасивного виборчого права громадянами України; диференціація кандидатів на виборні політичні посади залежно від їх фінансового забезпечення⁶¹.

Виборчі права є невід'ємною складовою конституційно-правового статусу людини у сучасному суспільстві. Дотримання виборчих прав людини вимагається як на рівні національних державних інституцій, так і на рівні міжнародному рівні. Право обирати та бути обраним безпосередньо закріплено у статті 21 Загальної декларації прав людини 1948 року, де визначено, що здійснення виборів має відповідати засадам періодичності, загальності та рівності волевиявлення. Демократичні вибори – це вибори, що не були сфальсифіковані, які були проведені із дотриманням вимоги про таємність голосування чи за допомогою інших форм, що дозволяють реалізувати свободу виборчого процесу. Організація та проведення демократичних виборів є безумовним критерієм легітимності здійснення публічно-управлінських функцій суб'єктами владних повноважень. Положеннями Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року відбулася деталізація виборчих прав особи. Система виборчих прав людини згідно із положеннями Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод складається із реалізації та захисту таких

---

⁶¹ Басалаєва А. В. Судовий контроль виборчого процесу як інструмент захисту виборчого права : дис. ... д-ра філос. наук. Київ, 2021. С. 95.

суб'єктивних публічних прав, як: «права голосу та права бути кандидатом на виборах органу законодавчої влади». В цьому сенсі доволі цікавим є підхід, обґрунтований у дослідженнях Ю. Б. Ключковського, М. І. Смоковичем, що підкреслюють недоцільність застосування категорії «право бути обраним», що свідчить про її безумовність, тоді як виборчий процес має гарантувати наявність реальної альтернативи волевиявлення⁶². Міжнародні декларативні акти визнаються відповідно до чинного законодавства України визнаються частиною національної правової системи (стаття 9 Конституції України)⁶³.

Згідно із положеннями ч. 4 ст. 55 Конституції України визначено, що у разі вичерпання всіх національних форм захисту порушеного права є допустимим та прийнятним звернення до міжнародних правозахисних інституцій задля забезпечення реалізації відновлювальної та компенсаторної функції права. У 2006 році в Україні було запроваджено механізм застосування рішень Європейського Суду з прав людини та встановлено їх імперативність для національної правової системи. На жаль, станом на 1 січня 2021 року Україна обіймає «почесне» третє за кількістю звернень громадян до Європейського Суду з прав людини після Російської Федерації та Румунії⁶⁴. При цьому близько третини заяв до ЄСПЛ відхиляються через недотримання процедури та форми ініціювання звернення. Виконання рішення ЄСПЛ має здійснюватися із дотриманням таких етапів, як: направлення представницьким державним органом (функції якого, як правило, покладаються на Міністерство юстиції України) інформації, що має містити стислий виклад рішення органу публічної влади; повідомлення іншим правозахисним інституціям про зміст рішення ЄСПЛ та процедуру його виконання; підготовка та направлення Міністерством юстиції України заявникові повідомлення про роз'яснення права особи на подання до державної виконавчої служби заяви про виплату відшкодування; або направлення інформації та роз'яснювального акту про наявність у особи права ініціювання провадження про перегляд справи та/або його відновлення згідно із процедурними аспектами чинного законодавства України; направлення до державної виконавчої служби оригінального тексту та офіційного перекладу резолютивної

---

⁶² Смокович М. І. Правове регулювання розгляду виборчих спорів: теоретичний та практичний аспекти : монографія. К. : Юрінком Інтер, 2014. С. 155; Ключковський Ю. Б. Виборчі системи та українське виборче законодавство : монографія. К. : Час Друку, 2011. С. 23–26.

⁶³ Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 30. Ст. 141

⁶⁴ Захаров Є. Декілька рефлексій щодо рішень Європейського Суду з прав людини. URL: <http://khp.org/index.php?id=1571562356>

частини рішення у справі проти України, у разі якщо нею закріплюється факт порушення прав людини та необхідність вжиття заходів із необхідної сатисфакції у справі проти України; відкриття державною виконавчою службою протягом десяти днів виконавчого провадження за відповідним рішенням ЄСПЛ; в конкретних випадках можуть бути визначені окремі зобов'язання щодо повідомлення органів, які мають вжити додаткових заходів, спрямованих на відновлення порушення суб'єктивного права приватної особи⁶⁵. Рішення ЄСПЛ проти України має бути виконано органом державної влади впродовж трьох місяців, що однак не дотримується внаслідок недостатності коштів державного бюджету на такі цілі. Свідченням низького рівня ефективності діяльності із виконання рішень ЄСПЛ є приклад реалізації резолюції у справі «Бурмич та інші проти України», де був здійснений повторний розгляд через нездатність українського уряду належним чином забезпечувати реалізацію та захист прав і свобод людини в цілому, і зокрема, виборчих прав⁶⁶. Варто наголосити, що ЄСПЛ може самостійно оцінити ефективність правозахисної національної системи, і навіть якщо не було вичерпано всі її механізми, що має слідувати зверненню за захистом до європейської інституції, прийняти заяву до розгляду. Таким прикладом стала справа «Танасе проти Молдови», де звернення до ЄСПЛ було ініційовано заявником, оминаючи ряд можливих правозахисних національних інституцій, зокрема, звернення за захистом до Уповноважений парламенту з прав людини, реагування якого має рекомендаційний характер для органів державної виконавчої влади⁶⁷.

Виборчі права, їх реалізація та захист на засадах демократичності, прозорості, таємності та свободи закріплюється згідно із ст. 3 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод⁶⁸.

Врегулювання виборчих спорів ЄСПЛ має базуватися на стандартах, визначених у міжнародно-правових актах, серед яких необхідно виділити Рекомендації № Rec (2003) 16 Комітету міністрів Ради Європи

---

⁶⁵ Рішення щодо вилучення заяв із реєстру справ Європейського Суду з прав людини у справі «Бурмич та інші проти України». URL: <https://minjust.gov.ua/m/4600>

⁶⁶ Ibid.

⁶⁷ «Танасе проти Молдови» (Tănase v. Moldova), № 7/08 [ВП], 27квітня 2010 року. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-98428"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

⁶⁸ Перший протокол до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, ратифіковано Законом України *N 475/97-ВР 17 липня 97 року* «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції». *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст. 263.

«Про виконання адміністративних рішень і судових рішень у галузі адміністративного права»⁶⁹. Зокрема, відповідно до положень зазначеного акта ефективність захисту права залежить від встановлення структурного змісту застосування відповідальності адміністративного органу, його належного визначення є «запорукою» успішності компенсаційної функції права⁷⁰.

У виборчих спорах реалізація функції судового контролю ЄСПЛ обмежується визначенням обсягом дискреційних повноважень владних суб'єктів. Зокрема, у справі «Ковач проти України» у рішенні ЄСПЛ обґрунтовано позицію про те, що порушення виборчих прав настало через надмірно широкий обсяг дискреційних повноважень окружних виборчих комісій⁷¹.

Таким чином, здійснення захисту виборчих прав у порядку розгляду ЄСПЛ має відповідати вимогам ефективності, співмірності втручання в межі дискреційних повноважень адміністративних органів та сприяти реалізації право особи голосувати та/або бути кандидатом на посаду публічної служби.

ВИСНОВКИ

Система суб'єктивних публічних прав приватної особи класифікована за такими критеріями, як: носій суб'єктивного публічного права, обсяг дієздатності, сфера правового застосування, зміст управлінських правовідносин, характер способу та форми захисту порушеного права, що дозволило обґрунтувати її структуру, до якої віднесено: суб'єктивні публічні виборчі права, суб'єктивні публічні екологічні права, суб'єктивні публічні управлінські права, суб'єктивні публічні сервісні права, суб'єктивні публічні майнові права.

До підсистеми суб'єктивних публічних виборчих прав приватної особи відносяться: право свободи реалізації політичної волі шляхом утворення відповідних об'єднань; активне та пасивне виборчі права (тобто право обиратися та право бути обраним); право на реалізацію свободи мирних зібрань. Зроблено висновок, що встановлення сутності такої категорії суб'єктивних публічних прав вимагає здійснення дослідження поняття «адміністративна сервісність» як принципу впровадження концепції «good governance».

---

⁶⁹ Рекомендація № Rec (2003) 16 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про виконання адміністративних рішень і судових рішень у галузі адміністративного права». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_692#Text

⁷⁰ Ibid.

⁷¹ Справа «Ковач проти України»: рішення Європейського Суду з прав людини від 07.02.2008 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_452

До системи гарантій здійснення суб'єктивних публічних прав необхідно віднести створення дієвого механізму доступу до інформації про діяльність та результати діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.

Таким чином, що здійснення реалізації та захисту виборчих прав має відповідати вимогам ефективності, співмірності втручання в межі дискреційних повноважень адміністративних органів та сприяти реалізації право особи голосувати та/або бути кандидатом на посаду публічної служби.

АНОТАЦІЯ

У статті визначено сутність та ознаки суб'єктивних публічних прав приватної особи. Метою статті визначено здійснення характеристики виборчих прав як складової системи суб'єктивних публічних прав приватної особи. Суб'єктивні публічні права приватної особи класифіковано за такими критеріями, як: носій суб'єктивного публічного права, обсяг дієздатності, сфера правового застосування, зміст управлінських правовідносин, характер способу та форми захисту порушеного права, що дозволило обґрунтувати її структуру, до якої віднесено: суб'єктивні публічні виборчі права, суб'єктивні публічні екологічні права, суб'єктивні публічні управлінські права, суб'єктивні публічні сервісні права, суб'єктивні публічні майнові права. До підсистеми суб'єктивних публічних виборчих прав приватної особи віднесено: право свободи реалізації політичної волі шляхом утворення відповідних об'єднань; активне та пасивне виборчі права (тобто право обиратися та право бути обраним); право на реалізацію свободи мирних зібрань. Зроблено висновки, що встановлення сутності такої категорії суб'єктивних публічних прав вимагає здійснення дослідження поняття «адміністративна сервісність» як принципу впровадження концепції «good governance». До системи гарантій здійснення суб'єктивних публічних прав необхідно віднести створення дієвого механізму доступу до інформації про діяльність та результати діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування.

Реалізація поставленої мети передбачає вирішення низки завдань, як-от: 1) визначення принципів врегулювання виборчих спорів Європейським судом з прав людини; 2) характеристика умов прийнятності заяви про захист виборчих прав; 3) узагальнення наявної європейської судової практики із розгляду та вирішення виборчих справ.

Як висновок встановлено, що задоволення заяви, поданої до ЄСПЛ, своїм наслідком повинна мати ініціювання перегляду відповідної адміністративної справи. Крім того розгляд виборчого спору ЄСПЛ має обмежуватися виокремленням суб'єктного складу справи та

особливостями оскаржуваного виборчого процесу. Отже, здійснення захисту виборчих прав у порядку розгляду ЄСПЛ має відповідати вимогам ефективності, співмірності втручання в межі дискреційних повноважень адміністративних органів та сприяти реалізації право особи голосувати та/або бути кандидатом на посаду публічної служби.

Література

1. «Танасе проти Молдови» (Tănase v. Moldova), № 7/08 [ВП], 27квітня 2010 року. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-98428"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

2. Alla Basalaieva, Yuliia Leheza. Constitutional review in the system of protecting the electoral rights of Ukrainian citizens: status and perspectives of regulatory base development. *Journal of Law and Political Sciences. Scientific and Academy Journal*. 2020. Vol. 23. Issue 2/B/. P. 190–215.

3. Case of Namat Aliyev v. Azerbaijan. URL: <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbk&action=html&highlight=Namat%20%7C%20Aliyev&sessionId=6477&skin=hudoc-en>

4. Keeling D. Management in Government [Text]. London : Allen & Unwin, 1972.

5. Zahalna deklaratsiia prav liudyny (1948) [The Universal Declaration of Human Rights], pryiniata Heneralnoiu Asambleieiu OON. URL: <http://kr-admin.gov.ua/mol/molod/2.pdf>

6. Авер'янов В. Б. Державне управління: європейські стандарти, досвід та адміністративне право. Київ : Юстиніан, 2007. 288 с.

7. Андрійко О. Ф. Державний контроль на етапі реформування. Наукові засади вирішення організаційно-правових проблем адміністративної реформи в Україні : наукова доповідь / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К. : Інститут держави і права ім. В. М. Корецького, 1999. С. 27–35.

8. Барліт А. Ю. Суб'єктивні публічні права як складова адміністративно-правового статусу приватної особи. *Вісник Запорізького національного університету. Серія Юридичні науки*. 2020. № 3. С. 70–77.

9. Басалаєва А. В. Судовий контроль виборчого процесу як інструмент захисту виборчого права : дис. ... д-ра філос. наук. Київ, 2021. 265 с.

10. Битяк Ю. П., Зуй В. В. Адміністративне право України. *Общая часть : учебн. пос. Х. : ООО «Одиссей», 1999. 224 с.*

11. Виборчий кодекс України : Закон України від 19 грудня 2019 року № 396-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/396-20#Text>

12. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К. : Вид. дім «Ін-Юре», 2002. 668 с.

13. Винницький А. В. Учение о субъективных публичных правах vs «государственно-управленческого подхода» в науке. *Право и политика*. 2018. № 12. С. 27–40.

14. Загальна декларація прав людини 1948 р., прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року. URL: <http://kr-admin.gov.ua/mol/molod/2.pdf>

15. Загальна теорія держави і права : підруч. для студ. юрид. вищих навч. закл. / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін. ; за ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О. В. Петришина. Х. : Право, 2011. 584 с.

16. Замрига А. В. «Адміністративна сервісність» як ознака діяльності публічної адміністрації у сфері адміністративно-правового забезпечення господарської діяльності в Україні. *Правова позиція*. 2019. № 3. С. 31–39

17. Захаров Є. Декілька рефлексій щодо рішень Європейського Суду з прав людини. URL: <http://khp.org/index.php?id=1571562356>

18. Золотухіна Л. О. Поняття та класифікація адміністративних правовідносин. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 115–117. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2019/32.pdf

19. Ієрусалімова І. О. Механізм адміністративно-правового забезпечення прав і свобод людини та громадянина : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2006. 205 с.

20. Кистяковский Б. А. Государство правовое и социалистическое. *Вопросы философии*. 1990. № 6. С. 141–159.

21. Ківалов С. В. Вибірчий спір як різновид публічно-правового спору. *Наукові праці НУ ОЮА*. 2010. № 7. С. 7–19.

22. Ключковський Ю. Б. Вибірчі системи та українське виборче законодавство: монографія. К. : Час Друку, 2011. 132 с.

23. Коваль Л. В. Адміністративне право: курс лекцій. К. : Вентурі, 1996. 208 с.

24. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень: навчальний посібник. 3-є вид., перероб. і допов. К. : ВД «Професіонал», 2005. 240 с.

25. Колодій А. М. Розуміння «демократії» та забезпечення прав людини на шляху до європейської інтеграції України. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2008. № 4. С. 41–46.

26. Коломоєць Т. О. Управлінські послуги в контексті взаємовідносин особи й органів місцевої влади в Україні: концептуальний і нормативний аспекти. *Актуальні проблеми державного управління*. 2002. Вип. 7. С. 178–182.

27. Колпаков В. К. Адміністративно-деліктний правовий феномен : монографія. К. : Юрінком Інтер, 2004. 528 с.

28. Колпаков В. К. Предмет адміністративного права: поняття, структура і система адміністративно-правових відносин. В кн. «Питання адміністративного права». Кн. 2 /відп. за вип. Н. Б. Писаренко. Х. : ООО «Оберіг», 2018. С. 8–25.

29. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

30. Кудря В. В. Види проваджень за зверненнями громадян до органів виконавчої влади та адміністративні (управлінські) послуги. *Право України*. 2006. № 1. С. 12–15.

31. Куйбіда Р. О. Особливості окремих категорій адміністративних справ. Основи адміністративного судочинства та адміністративного права : навч. посіб. / за заг. ред. Р. О. Куйбіди, В. І. Шишкіка. К. : Старий світ, 2006. 576 с.

32. Лазур Я. В. Забезпечення прав і свобод громадян в сфері публічного управління : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. К., 2011. 454 с.

33. Легеза Є. О. Теорія публічних послуг: адміністративно-правова складова: монографія. Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2016. 452 с.

34. Мельник Р. С., Бевзенко В. М. Загальне адміністративне право : навч. посібник / за заг. ред. Р. С. Мельника. Київ : Ваіте, 2014. 376 с.

35. Миколенко А. И. Административный процесс и административная ответственность в Украине : учебное пособие. Х. : Одиссей, 2004. 270 с.

36. Пасальський М. Концепція публічного управління у сучасній юридичній науці. *Юридична Україна*. 2015. № 7–8.

37. Перший протокол до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, ратифіковано Законом України № 475/97-ВР 17 липня 97 року «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції». *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст. 263.

38. Побережна Н. П. Забезпечення адміністративного позову як спосіб захисту прав та інтересів фізичних і юридичних осіб : автореф. ... к.ю.н. : 12.00.07. Дніпро, 2021. 20 с.

39. Побережна Н. П. Мета забезпечення позову в сфері публічно-правових відносин. *Правові новели*. 2020. № 12. Т. 3. С. 76–82.

40. Про вищу освіту : Закон України від 1 липня 2014 року № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 37–38. Ст. 2004.

41. Про захист прав споживачів : Закон України від 12 травня 1991 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 30. Ст. 379.

42. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : Указ Президента України від 22 липня 1998 року № 810/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/810/98#Text>

43. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.

44. Рабінович П. М. Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальне поняття, класифікація. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 1. С. 19–26.

45. Разметаєва Ю. С. Права людини у системі інститутів громадянського суспільства: аксіологічний вимір. *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць*. О. : Юрид. літ., 2008. Вип. 40. С. 310–313.

46. Рекомендація № Rec (2003) 16 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам «Про виконання адміністративних рішень і судових рішень у галузі адміністративного права». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_692#Text

47. Рекомендація CM/Rec(2007)14 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам (Щодо створення та діяльності неурядових організацій). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_937#Text

48. Рішення щодо вилучення заяв із реєстру справ Європейського Суду з прав людини у справі «Бурмич та інші проти України». URL: <https://minjust.gov.ua/m/4600>

49. Сливка С. С. Предмет проблем філософії права. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2014. № 810. С. 94–104

50. Смокович М. І. Правове регулювання розгляду виборчих спорів: теоретичний та практичний аспекти : монографія. К. : Юрінком Інтер, 2014. 576 с. С. 155; Ключковський Ю. Б. Виборчі системи та українське виборче законодавство : монографія. К. : Час Друку, 2011. 132 с.

51. Смокович М. І. Правове регулювання розгляду виборчих спорів: теоретичний та практичний аспекти : монографія. К. : Юрінком Інтер, 2014. 576 с.

52. Співак В. І. Правова культура виборів в Україні: теорія і практика : монографія. За заг. ред. Ю. С. Шемшученка. К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2006. 156 с.

53. Справа «Веренцов проти України»: Рішення Європейського Суду з прав людини від 11 квітня 2013 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_945#Text

54. Справа «Ковач проти України» : рішення Європейського Суду з прав людини від 07.02.2008 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_452

55. Тищенко Н. М. Гражданин в административном процессе. Х. : «Право», 1998. 186 с.
56. Туркова О. К. Сервісна спрямованість надання адміністративних послуг в Україні: процедурні аспекти. *Право і суспільство*. 2015. № 5.2 (3). С. 189–194.
57. Фокіна М. О. Права і свободи людини як об'єкт конституційно-правового регулювання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 2016. 20 с.
58. Цуркан М. І. Проект Адміністративного процесуального кодексу України з точки зору усунення процедурних проблем при вирішенні виборчих спорів. *Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції «Вибори і референдуми в Україні: законодавче забезпечення, проблеми реалізації та шляхи вдосконалення»*. Київ, 13–15 листопада 2002 року (доповіді, виступи, рекомендації). К. : Нора-друк, 2003. С. 279–285.
59. Чуб А. В. Концепція суб'єктивних публічних прав приватної особи: адміністративно-правовий аспект : дис. ... д.ю.н. : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 458 с.
60. Чуб А. В. Концепція суб'єктивних публічних прав приватної особи: адміністративно-правовий аспект : автореф. ... д.ю.н. : 12.00.07. Запоріжжя, 2021. 34 с.
61. Чуб А. В. Теорія суб'єктивних публічних прав приватної особи в умовах сучасного розвитку науки адміністративного права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 6. С. 164–166. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2020-6/40>

Information about the author:

Morshynin Yevhen Victorovych,

Postgraduate student at the Department
of Civil, Economic and Environmental Law

Dnipro University of Technology

19, Dmytra Yavornytskoho ave., Dnipro, 49005, Ukraine